

КОМПАРАТИВНЕ СТУДИЈЕ

УДК: 327+339.92(5-191.2)
Примљено: 15. 07. 2007.
Прихваћено: 25. 07. 2007.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 1-2/2007.
год. 14. vol. 18.
стр. 219-242.

Драгана Митровић
Факултет политичких наука, Београд

ШАНГАЈСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА САРАДЊУ – НАСТАНАК, ЦИЉЕВИ И ДОМЕТИ НОВЕ БЕЗБЕДНОСНО- ЕКОНОМСКЕ СТРУКТУРЕ (ЦЕНТРАЛНЕ) АЗИЈЕ (I)

1. Један од најзначајнијих нових безбедносно-економских облика организовања у централној и источној Азији јесте Шангајска организација за сарадњу (ШОС), формално основана 15. јуна 2001. године у Шангају, из организационог оквира који му је претходио – Механизма шангајске петорке, или Шангајске петорке, настале на иницијативу НР Кине. Чланице организације су НР Кина, Русија, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Узбекистан. Њена територија се простире на готово три петине Евроазије, поседује неке од највећих потврђених налазишта фосилних горива на свету¹⁾, а насељава је милијарда и четири стотине деведесет милиона станов-

1) Чланице ШОС поседују око 30% свих потврђених светских резерви природног гаса. Њене чланице су 2004. године забележиле заједничку производњу од 720 милиона тона нафте, а потрошњу од 452 милиона тона – Казахстан и Узбекистан постају неки од највећих светских извозника нафте и гаса на свету, док је Кина други највећи потрошач нафте.

ника, или готово четвртина становника планете. Циљ организације је, гледано из кинеског угла, поред надградње и продубљивања „стратешког партнерства“ с Русијом кроз регионални оквир, регулисање међусобних граничних питања, успостављање поверења и смањење војног присуства у пограничним областима с четири бивше совјетске муслиманске републике централне Азије, као и настојање да се јачањем економских веза, нарочито у области енергетике, транспорта и трговине, културне, образовне, спортске и других видова сарадње, ове земље чвршће вежу за Кину и тиме начини противтежа агресивном и растућем америчком присуству у региону, док би војно-безбедносна сарадња отупила оштрицу екстремног исламистичког покрета према Кини и заштитила је од могућих удара дуж граница с овим земљама (матицама и њених етничких мањинских група). Изградња поверења и јачање бројних видова сарадње део су кинеског настојања да активно утиче на стварање и одржавање мирног и стабилног амбијента у свом окружењу, како би усредредила учинак својих ресурса на јачање економске моћи земље и подизање животног стандарда становништва кроз реализовање прокламованих циљева поновног учествовања бруто друштвеног производа 2020. године, стварања релативно добростојећег друштва и достизања статуса средње развијене земље до 2050. године. С друге стране, ослабљена Русија и некадашње совјетске републике централне Азије, имале су једнако снажне интересе да се укључе у сарадњу која ће им помоћи да се врате на велику сцену глобалне политике, односно, да у њој покушају да по први пут буду више актер а мање објект међународних односа и предмет доминације великих сила, кроз превазилажење подела, сукоба и неразумевања из прошлости.

Током наредних шест година дошло је до јачања Организације, као и односа између свих чланица у бројним областима – од политичке сарадње, сарадње у области културе, образовања, утврђивања међудржавних разграничења и заједничког надгледања границе, заједничког одговора на традиционалне и нетрадиционалне безбедносне претње, до трговине, пољопривреде, транспорта, транспортне инфраструктуре, инвестиција, а нарочито у области истраживања, експлоатације и преноса нафте и гаса из Каспијског базена према кинеском западу и ка Русији, али и других бројних видова сарадње, неких на нивоу Организације, а неких на билатералном нивоу, али у подстицајном амбијенту створеног заједништва. Чланице су билатерално или мултилатерално, досад, одржале неколико здружених пограничних антитерористичких вежби у симулираној акцији против терориста из регистрованих организација, попут Источног Туркестана, Ал каиде и других потенцијалних или

уочених претњи. Јуна 2004. године коначно је формирано и стално антитерористичко тело – Регионална антитерористичка структура, са седиштем у Ташкенту (Узбекистан). Поред Секретаријата у Пекингу (формиран јануара 2003. год) ово је друго стално тело ШОС, чиме је завршена фаза његовог институционалног организовања.

Од снажног присуства САД и НАТО у региону, нарочито од инвазије на Авганистан, улога ШОС је доживела значајан преображај и, чини се, успела да нађе модус ношења с наметнутом ситуацијом у најближем окружењу, или на самој територији чланица на којима су САД имале или имају војне базе. Овај став је еволуирао од укључивања у међународну коалицију у оквиру борбе против тероризма америчког председника Џорџа Буша (George W. Bush), па до закључка с једног од последњих самита у Астани, јула 2005. године, да су земље централне Азије једине задужене и способне да се старају за безбедност свог окружења, те је стога пожељно повлачење западних земаља из овог подручја, што је значило – америчких трупа и база из Киргистана²⁾ и Узбекистана.

С растом утицаја Шангајске организација за сарадњу као успешног оквира за изградњу поверења у региону, развијање бројних видова сарадње, а најпре економске и безбедносне, с перспективом формирања слободне трговинске зоне, на принципима равноправности и уважавања различитости култура и модела и путева развоја чланица, растао је и њен углед у региону и глобално. Новина коју ШОС доноси на међународну сцену потиче управо од способности овог модела сарадње да кроз превазилажење баријера које постоје на нивоу типова државних институција, идеологија, одабраног модела развоја и културних традиција чланица, понуди свима потребан оквир за јачање међусобног поверења, стабилан развој, коришћење богатства ресурса и комплементарности привреда, као и заједничко налажење решења проблема које деле кроз равноправан дијалог. У години оснивања Организације, борба против “три зла”: тероризма, верског екстремизма и сепаратизма, идентификована је као највећи изазов и, у том смислу, ШОС је прва међународна организација која је борбу против тероризма имала као свој оснивачки циљ, да би се, касније, нетрадиционалне безбедносне претње наметнуле као приоритет и највећи изазов стабилности у овим земаљама, а очување регионалне безбедности као примарни циљ безбедносног аспекта Организације. По својој оснивачкој по-

2) Видети: “Kyrgyzstan demands rent hike for U.S. use of military base”. Кинеска агенција наводи речи председника Бакијева о намери Киргистана да стоструко повећа ренту страним трупима за коришћење авио базе у Манасу, коју, иначе, од децембра 2001. године користи око 1.500 припадника трупа САД и НАТО за потребе операција у Авганистану. Доступно на Xinhua, www.chinaview.cn 2006-04-19.

вели ШОС има за задатак да унапређује стварање новог међународног политичког и економског поретка, који је „фер, рационалан и демократски“. Успехом у ношењу са изазовима с којима се суочавају државе чланице унилатерално, али и у међусобним односима, као и Организација у целини, ШОС је показао изванредну виталност и капацитет за раст и развијање поверења и свих видова сарадње међу чланицама, чак превазилазећи првобитне циљеве³⁾, а значајно надмашујући скептичне прогнозе и анализе, па чак и оптужбе које су пратило његово оснивање, развој и јачање. Сматран помпезном празном формом, без правог садржаја и капацитета да делује и, нарочито, превазиђе историјске, културне, идеолошке, верске, безбедносне и друге разлике, као и преплитање утицаја једине суперсиле и растућих регионалних сила, вредносно дисквалификован као „клуб диктатора“, а затим и коначно оптуживан да је „источни НАТО“, ШОС се наметнуо као нов, успешан и позитиван модел регионалне безбедносне и економске сарадње у турбулентном региону централне Азије, и постао предмет поштовања и подозрења, али и престижна организација, с листом чекања на чланство и посматрачки статус. На последњем самиту ШОС, 2006. године, статус посматрача су имали Монголија, Пакистан, Индија и Иран, док су статус госта уживали Авганистан, ASEAN⁴⁾, Конференција о повезивању и мерама за јачање поверења у Азији (CICA⁵⁾) и Заједница независних држава. С друге стране, очигледни су и бројни изазови и ограничења која стоје пред њом, од којих неки потичу из саме структуре и природе ШОС, док су други геополитички изазови.

2. Хронологија активности, грађење структуре ШОС. Зачетак будућег ШОС налази се у првом самиту шефова пет држава: Казахстана, Киргистана, НР Кине, Русије и Таџикистана, одржа-

- 3) Према Декларацији о оснивању ШОС, циљеви Организације су: јачање међусобног поверења и добросуседског пријатељства међу чланицама; охрабривање ефективне сарадње међу њима у политичкој, економској и трговинској области, на пољу науке, технологије, културе, образовања, енергије, комуникација, екологије и других поља; заједничка посвећеност очувању и заштити регионалног мира, безбедности и стабилности; и успостављање демократског, фер и рационалног међународног политичког и економског поретка. Наведено према: http://english.scosummit2006.org/en_bjzl/2006-04/19/content_85.htm
- 4) (ASEAN) је скраћеница за “Association of Southeast Asian Nations”, Асоцијација јужноистичних азијских народа.
- 5) Иницијативу за оснивање CICA (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia) дао је казахстански председник Назарбајев на 47. заседању ГС УН 1992. године, а њен први самит одржан је 4. јуна 2002. у Алма Ати. Чини је 17 чланица - Авганистан, Азербејџан, НР Кина, Египат, Индија, Иран, Израел, Казахстан, Киргистан, Монголија, Пакистан, Палестина, Русија, Таџикистан, Тајланд, Турска и Узбекистан. Посматрачи су Аустралија, Вијетнам, Индонезија, Јапан, Либан, Малезија, САД и Украјина.

ном 26. априла 1996. године у Шангају, када су потписали Споразум о продубљивању војног поверења у пограничним регионима,⁶⁾ и по коме је Организација остала позната као Шангајска петорка. На самиту истих шефова држава⁷⁾, одржаног априла наредне године, потписан је Споразум о узајамном смањењу војних снага у пограничним регионима. Трећи самит Шангајске петорке одржан је у Алма Ати.⁸⁾ На њему је потписано Заједничко саопштење у коме је посебна пажња посвећена питањима безбедности и регионалне сарадње. Четврти самит Шангајске петорке одржан је у Бишкеку, од 24. до 26. августа 1999. године, када је потписана Декларација из Бишкека која је садржавала теме разговора и договора из области регионалне безбедности, регионалне сарадње, те осврт на међународну ситуацију. Крајем исте године у Бишкеку су одржани први састанци челника министарстава унутрашњих послова и безбедносних служби. Марта 2000. године у Астани је одржан први састанак министара војних земаља чланица, на коме су дискутовали питања везана за ситуацију у региону и међусобне војне контакте, те усвојили саопштење о овоме. У јулу исте године у Душанбеу први пут су се састали министри спољних послова, што представља и званичан почетак модела кроз који функционише механизам митинга министара спољних послова Шангајске петорке. Касније ћемо предочити механизам митинга и сталне органе Организације, кроз чије збирно деловање она функционише. На овом сусрету су обављене припреме за предстојећи самит у Душанбеу и издато заједничко саопштење. Овај самит је одржан 5. јула 2000. године, и на њему се по први пут, у својству посматрача, појављује председник Узбекистана И. Каримов⁹⁾. Садржај самита се односио на већ уобичајену размену мишљења о међусобној сарадњи, као и важне регионалне и међународне проблеме од заједничког интереса, што је изражено и кроз Душанбешку декларацију. На другом састанку министара спољних послова Шангајске петорке, одржаном 28. априла 2001. године, учествовало је свих шест министара. Овај састанак је имао за задатак да припреми предстојећи самит Организације и зато је на дневном реду било продубљено претресање актуелне међународне, а посебно регионалне ситуације. Издато је

6) http://english.scosummit2006.org/en_bjzl/2006-04/19/content_62.htm

7) Кинески председник Ђанг Цемин (Jiang Zemin), руски Б. Јељцин, казахстански Н. Назарбајев, киргистански А. Акајев, таџикистански Е. Рахманов.

8) Уместо болесног руског председника Јељцина, самиту је присуствовао министар иностраних послова И. Примаков.

9) На самиту у Душанбеу, 5. јула 2000. године, учествовали су председник Казахстана Н. Назарбајев, председник НР Кине Ђанг Цемин, председник Киргистана А. Акајев, председник Русије В. Путин, председник Таџикистана Е. Рахманов и председник Узбекистана И. Каримов.

саопштење за штампу, али и Заједничко саопштење као званични документ. Од 14-16. јуна 2001. године у Шангају, одржан је први самит шефова држава чланица Шангајске организације за сарадњу. Председници Републике Казахстан, Народне Републике Кине, Републике Киргистан (Киргизија), Руске Федерације, Републике Таџикистан и Републике Узбекистан, на коме су лидери ових земаља¹⁰⁾ потписали Декларацију о оснивању Шангајске организације за сарадњу, Шангајску конвенцију о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма и Заједничко саопштење о приступању Узбекистана Механизму шангајске петорке. Проглашен је формални почетак рада ШОС и издато саопштење о резултатима рада самита. У исто време, и у оквиру самита, одржан је састанак шест министара спољних послова, који су потписали привремену уредбу о редоследу активности Савета националних координатора земаља чланица, као и министара војних земаља чланица, с кога је издато Заједничко саопштење. Сматра се да је због Шангајске конвенције Шангајска организација за сарадњу прва међудржавна организација чији је један од оснивачких циљева борба против тероризма.

У јесен исте године, тежиште сарадње у оквиру ШОС почиње да се премешта на други носећи стуб – економску сарадњу између чланица, што се очитује кроз први састанак председника влада земаља чланица, који се одиграо 13. и 14. септембра 2001. године. На њему су размењена мишљења о регионалној трговини и другим видовима економске сарадње, развоју Организације и другим питањима од важности, потписан Меморандум влада земаља чланица о основним циљевима и правцима регионалне економске сарадње и договорено отпочињање процеса стварања повољних услова за развој међусобне трговине и инвестиција, о чему је касније објављен и извештај за јавност.

Везано за 11. септембар 2001. године, шефови влада су издали и саопштење у коме су осудили овај акт тероризма, и изразили одлучност да с остатком светске заједнице „воде бескомпромисну борбу против тероризма“. Везано за ову област сарадње, већ наредног месеца, 10. и 11. октобра, ШОС је организовао ванредни састанак своје Бишкешке групе, на коме су одржане консултације о проблемима везаним за ситуацију у Авганистану и региону централне Азије, као и о јачању борбе против „три зла“, с кога је издато Заједничко саопштење. Америчком и НАТО инвазијом на Авганистан и владајући талибански режим, ситуација у непосредном суседству

10) Председник Казахстана, Н. Назарбајев, председник НР Кине Ђанг Цемин, председник Киргистана А. Акајев, председник Русије В. Путин, председник Таџикистана Е. Рахманов и председник Узбекистана И. Каримов.

се драстично мења, постаје неупоредиво сложенија и ставља на прилично искушење младу организацију с тако разноврсним чланством. Чини се да је ШОС одговор нашао у настојању да прошири поља сарадње међу својим чланицама, догради инфраструктуру организације, и интензивира заједничку платформу чланица, чиме је ојачано јединство међу њима, те дат снажан импулс активnoj позицији Организације, упркос неповољном развоју догађаја. Иако је реални интерес ових земаља ишао паралелно с коалиционим напорима да се свргне и искорени талибански режим и упоришта Ал каиде у Авганистану, nelaгодност због тако масивног и временски неизвесног присуства америчких и НАТО трупа у традиционалној зони утицаја Русије и Кине, појачавана је услед бруталних кампања бомбардовања уз бројне цивилне жртве и незадовољство локалног становништва у региону, начином на који Западне силе воде рат против тероризма у Авганистану и шире. Контраефекат овог и оваквог рата био је очигледан локалним лидерима, будући да је популарна подршка Ал каиде јачала упоредо с растом броја цивилних жртава, што је остајало као проблем овим владама и народима, будући да је опасност од верског екстремизма, сепаратизма и тероризма била и један од узрока окупљања Шангајске петорке. У моменту када је подршка Коалицији у „рату против тероризма“ била једини могући одговор земаља чланица ШОС, САД су издејствовале коришћење авио база у Киргистану и Узбекистану за помоћ војним операцијама против талибанског режима и, касније, за допремање хуманитарне помоћи током планиране обнове те земље. Као део настојања да се сучели са ситуацијом, одржан је ванредни састанак министара спољних послова ШОС, 7. јануара 2002. године у Пекингу, на коме је обављено консултовање о ситуацији у Авганистану, међународној борби против тероризма, борби против „три зла“ у региону, растућој улози Организације и постигнуто разумевање о овим питањима на најширој основи. Тада су потписали Заједничко саопштење у коме су изнели заједничку платформу, и изнели принципе механизма за оперативно деловање ШОС. Осим редовног сусрета министара спољних послова на коме је припремљен предстојећи самит у Санкт Петербургу, дати су предлози за доградњу ШОС и продубљивање сарадње у њеном оквиру¹¹⁾. Те су године одржани први састанци шест министара за културу¹²⁾ и челника одељења или министарстава за ванредне ситуације и отклањање последица елементарних несрећа¹³⁾.

11) 26. априла 2002. у Москви.

12) 11. и 12. априла 2002. у Пекингу.

13) 29. и 30. априла 2002. у Санкт Петербургу.

На састанку министара одбране, одржаном 15. маја 2002. године, договорено је успостављање механизма редовних сусрета министара одбране и представника здружених генералштабова чланица, док је на редовном сусрету начелника министара унутрашњих послова и специјалних служби у Астани (23. мај) договорено формирање Регионалне антитерористичке структуре у што скоријем времену, као сталног тела Организације. Ове иницијативе су преточене у званична документа ШОС на другом самиту шефова држава чланица, одржаном 28. и 29. маја 2002. у Сант Петербургу. Том приликом су шефови држава усвојили и Повељу Шангајске организације за сарадњу, којом су прецизно утврђени циљеви, принципи и основни правци сарадње у оквиру Организације, али је у исто време постављен и правни темељ њеног рада. На састанку министара спољних послова од 11. септембра 2002. године, потврђен је активан приступ Организације борби против тероризма, међународној сарадњи у овој области и обнародован став шесторке о тренутној ситуацији у овој области. Октобра су одржане и прве заједничке антитерористичке вежбе у кинеско-киргистанској пограничној области између ове две земље, а у оквиру ШОС. Крајем истог месеца долази и до првог састанка јавих тужилаца из земаља чланица у вези продубљивања сарадње у безбедносној сфери и размене мишљења ових званичник о питањима сарадње у правној сфери.

Упркос интензивном раду на пољу сарадње у оквиру безбедности, чланице ШОС нису запостављале ни економску сарадњу, тако да је први састанак министара за међународне економске односе и трговину одржан 28. и 29. маја 2003. године у Шангају. Извршена је продубљена размена ставова о потребама и могућностима сарадње у овој области и договорен стални механизам редовних састанака ових министара, како би се унапредили услови за међусобну трговину и инвестиције, док су на другом састанку ових званичника, одржаном 5. и 6. септембра исте године у Киргистану, договорени даљи кораци у овој сарадњи и припремљен Програм сарадње за потписивање на предстојећем самиту. Ова година је веома значајна, како због отпочињања с интензивним радом Савета националних координатора, чиме је битно ојачано организационо устројство Организације, а и процес јачања те структуре, као и због отварања још једног битног аспекта деловања Организације, којом је оснажен њен положај, а то је доношење привременог обраца за односе ШОС и других међународних организација и држава. Документима која предвиђају међународну сарадњу ШОС је показала отвореност и намеру да сарађује с државама региона, али, у складу са својом оснивачком повељом, и са УН у реализацији

основних принципа и циљева због којих је основана. Кроз месечни рад Савета националних координатора током 2003. године, чланице су дошле до читавог низа битних решења о доградњи сталних тела, институција које чине структуру Организације – Секретаријата и Регионалне антитерористичке структуре, нацрта докумената о овој структури, питање буџета и реалних давања чланица, те су утврђени и планови рада највиших органа ШОС за шестомесечни период. На састанку министара спољних послова усвојени су ови предлози, укључујући и предлог нацрта грба и заставе Организације, као и предлог кандидата за Извршног секретара организације. Самиту у Москви је остављено да озваничи ове предлоге одлука кроз потписивање конкретних прописа којима се регулишу сви ови предлози¹⁴⁾, укључујући и избор дотадашњег кинеског амбасадора у Москви Џанга (Zhang Deguan) за првог Генералног секретара Организације. Овим је одато признање НР Кине за далековиду иницијативу за оснивање и, на неки начин, покровитељство над Организацијом до момента док она није довољно ојачала, а њени стратешки циљеви постали препознатљиви у пуној мери не само чланицама, већ и бројним азијским земљама које показују све веће интересовање за сарадњу или чланство.

Током 2003. године Савет националних координатора држава чланица је наставио с радом, а као најозбиљнији задаци, пред њим су стајали напори да се пронађу остварљива и одржива решења кроз која би се реализовало све оно договорено на претходном самиту у Москви, нарочито они везани за оснивање институција и сталних тела, буџетска решења, механизам расподеле буџетских задужења и њиховог убирања, припрема ванредних и редовних самита и састанака у тој години, по шестомесечним плановима које је Савет правио. Декларација о раду Савета националних координатора предвиђа да он, заједно са Секретаријатом и РАТ ради на што скоријем успостављању и ефикасном развоју контактата са Секретаријатом УН, те надлежним комисијама и комитетима, на реализацији договорених инструмената сарадње с другим међународним организацијама, успостављању веза с регионалним удружењима и државама, на бази једнакости и међусобног поштовања.

14) Самит је усвојио Споразум о начину формирања и дистрибуирања буџета ШОС, Уредбу о Савету шефова држава, Уредбу о Савету шефова влада, Уредбу о Савету министара спољних послова, Уредбу о Савету националних координатора, Уредбу о састанку чланица министарстава и/или одељења, Уредбу о Секретаријату ШОС, Уредбу о Извршном комитету Регионалне антитерористичке структуре ШОС и Уредбу о сталним представницима земаља чланица у Секретаријату ШОС, парафиром номинацију амбасадора Џанга за Извршног секретара, те симболе ШОС. Усвојена је Декларација шефова држава чланица ШОС.

Ова година је значајна јер је у њој дошло до првог међународног наступа ШОС, који се збио на другом састанку ОЕБС о превенцији и борби против аката тероризма, одржаном 3. и 4. септембра 2003. године у Лисабону, када је кинески амбасадор у Португалији, у име ШОС, известио учеснике скупа о принципима и конкретним активностима чланица везаним за питања борбе против тероризма. Иначе, ова борба је те године бројних и значајних активности имала на агенди и редовни састанак јавних тужилаца који су се договорили о међусобној правној помоћи чланица у борби против „три зла“, илегалном промету оружја и наркотика и других криминалних дела, стварању важног механизма директних контаката и размене информација које се тичу прекограничног криминала, као и о стварању припремних и центара за обуку инспектора и других професионалаца из канцеларија јавних тужилаца. Веома је значајно да су од 8. до 12. августа 2003. године одржане здружене анти-терористичке вежбе пет земаља чланица (није учествовао једино Узбекистан).

На ванредном састанку Савета министара спољних послова (Ташкент, 5. септембар 2003) потписан је Протокол о модификацији Повеље ШОС, Шангајске конвенције о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма, Споразума о Регионалној антитерористичкој структури ШОС, претресена су питања о институционалној изградњи ШОС, припреме за предстојећи састанак шефова влада, регионална и међународна питања и издато је Заједничко саопштење. Други састанак Савета министара економије и трговине одржан је 5. и 6. септембра. На овом састанку су усвојили Програм мултилатералне трговинске и економске сарадње и припремили друге предлоге за усвајање на предстојећем митингу шефова влада. Већ 10. септембра исте године је у Санкт Петербургу одржан састанак министара транспорта, на коме су учесници разматрали могућност закључивања мултилатералног споразума о друмском саобраћају, придруживање европском споразуму о мрежи ауто путева, као и о даљем унапређењу и развијању мреже аутопутева међу земљама чланицама. На састанку премијера, одржаном 23. септембра 2003. године у Пекингу, потписан је Програм мултилатералне трговинске и економске сарадње међу земљама чланицама ШОС, а одобрен је и при буџет организације за наредну годину. Програмом су прецизно одређени основни циљеви економске сарадње, приоритетни правци и конкретни практични кораци, с нагласком на дугорочно планирање. Он истиче рок за реализацију циља слободног протока робе, капитала, услуга, технологија – наредних двадесет година.

Читаве 2003. године доградња институција – кадровска решења, начин њиховог функционисања и финансирања, биле су неке од водећих тема састанака и област ангажмана већине тела Организације. Тако је и на састанку шефова држава потписан Меморандум о техничком почетку рада сталних тела, парафиран нацрт буџета за 2004. годину, усвојена одлука о структури и листа особља Извршног комитета Регионалне антитерористичке структуре и друге одлуке, те парафиран Програм о мултилатералној трговинској и економској сарадњи међу чланицама. На октобарском сусрету националних координатора је комплетирана листа особља Секретаријата ШОС и Извршног комитета Регионалне антитерористичке структуре (РАТС). У Ташкенту је 31. октобра одржан први састанак Савета РАТС, на коме је заменик шефа службе безбедности Узбекистана, Касимов, именован за директора Извршног савета РАТС, а његов земљак за председавајућег Савета РАТС. На овом састанку Савета парафирана су правила и листа особља, те усвојен План мера за период 2004-2005. година.

И почетак наредне године је, поред припреме редовних сусрета и самита, био посвећен доградњи институција – на састанку националних координатора (12. и 13. јануар 2004. год.) завршена је процедура за инаугурацију Секретаријата, анализирани су документи о спољним односима ШОС, правном устројству, финансијама и регионалној борби против тероризма. На ванредном састанку министара спољних послова (15. јануар 2004.) одобрене су номинације за места заменика Извршног секретара ШОС и место директора Извршног комитета РАТС, како би их касније усвојио Савет шефова држава. Важан датум у овом процесу је дан званичног почетка рада Секретаријата ШОС – 15. јануар 2004. године¹⁵⁾. Овом догађају присуствовали су и представници УН, ЕУ, ОЕЦД, ЗНД и других међународних организација. Сматра се да је његовим оснивањем Шангајска организација за сарадњу ушла у другу фазу постојања, у којој су њена функционалност, донети активности и њихова перспективност, те етаблираност у шири политички амбијент добили много озбиљније и трајније значење и садржај. Тако и самит одржан 17. јуна 2004. године у Ташкенту остаје забележен као први самит одржан након завршетка прве, иницијалне фазе успостављања

15) На редовном априлском састанку Савета националних координатора, осим припремних послова за предстојеће редовне годишње састанке и самит, усвојена је и конвенција о привилегијама и имунитетима у оквиру Организације, предлог Секретаријата о установљењу Дана ШОС, као и други документи којима је допуњен правни оквир функционисања. На самиту у Ташкенту, исте 2004. године, усвојени су Прописи о посматрачком статусу при ШОС, Споразум међу чланицама о борби против илегалне трговине недозвољеним лековима и психоделичним супстанцама, Конвенција о привилегијама и имунитетима ШОС, као и резолуција о Дану ШОС.

Организације. Његов посебан значај је у томе што су тада донети планови и правци рада ШОС у новој фази постојања, као кључне речи самита, према кинеским медијима, наметнуле су се „конкретност“ и „отвореност“. Наиме, осим што је сумирао резултате дотадашњег рада Организације, самит у Ташкенту је као најважније смернице даљег рада означио: постепени прелазак на нову агенду у којој је примарна свеобухватна практична сарадња, уз инсистирање на што бржим и конкретнијим резултатима у јачању сарадње у области безбедности, трговине, економије¹⁶⁾, хуманитарне помоћи и других области, као и проширивање размене и сарадње с другим државама и међународним организацијама, како би „још активније и конструктивније учествовали у промоцији мира и развоја у региону и свету“¹⁷⁾. Непосредно везано за овај аспект деловања ШОС, јесте присуство на Самиту представника Монголије и Авганистана¹⁸⁾ као још један показатељ отворености Организације ка суседима, а и шире. Самит је разматрао и усвојио захтев Монголије да јој одобри посматрачки статус при ШОС, чиме је и фактички, а и симболички дат значајан импетус оснаживању блискије сарадње са суседним и земљама региона, те потврђена отвореност Организације.

По много чему изузетан, наредни, четврти самит шефова држава одржан је 5. јула 2005. године у Астани¹⁹⁾. Њему присуствују и високи представници Индије, Ирана, Пакистана и посматрача Монголије²⁰⁾, односно с овог самита ШОС излази битно геополитички ојачан, с четири посматрача и престижним имиџом организације која представља половину становника планете. Самит је, између осталог, имао „за задатак“ да помогне чланицама и Организацији да прођу неоштећени кроз изузетно осетљив период, јачањем темеља нове економске и безбедносне структуре у региону. Киргистан је прошао кроз промену власти услед још једног таласа „обојених револуција“, у Казахстану су се слични догађаји окончали неуспешно по инспираторе и реализаторе, а у Узбекистану се догодио та-

16) Самит у Ташкенту је усвојио и План мера за реализацију Програма о мултилатералној трговинско-економској сарадњи, усвојеног 23. септембра 2003. у Пекингу, с преко стотину конкретних пројеката, области и праваца сарадње, предвиђајући механизме и њихову реализацију по фазама. Такође је усвојио и буџет ШОС за 2005. годину, као и друга битна питања везана за финансирање активности Организације.

17) http://english.scomsummit2006.org/en_bjzl/2006-04/19/content_62.htm

18) Председник прелазне владе Авганистана Х. Карзаи и министар спољних послова Монголије (као специјални изасланик председника) Лувсангин Ерденцхулун.

19) Државе чланице представљали су председници Н. Назарбајев (Република Казахстан), Ху Ђинтао (НР Кина), К. Бакијев (Република Киргистан), В. Путин (Руска Федерација), Е. Рахмонов (Република Тацикистан) и И. Каримов.

20) Самиту присуствују председник Монголије Намбарин Енхбајар, први потпредседник Ирана, Мохамад Реза Ареф, премијер Пакистана, Шаукат Азиз и индијски министар спољних послова Натвар Синг.

козвани Андиђански инцидент, што је све било итекако озбиљан изазов за Шангајску организацију за сарадњу, али и за младе и крхке новопостале независне азијске државе. Но, управо где је лежао највећи изазов, налазио се и простор за јачање улоге Организације – у стварању стабилног и мирног окружења за сазревање, стабилизовање и развој централноазијских република, уз помоћ два суседна цина, с чијим интересима се овакав ток догађаја у потпуности поклапа. На овом самиту је реализован геополитички напредак Организације и њен велики корак напред у том правцу – управо кроз „прокламовање“ надлежности за безбедност региона и сувишности присуства страних сила у региону као доминантних, упркос и паралелно с остајањем у антитетористичкој коалицији. Директна порука западним силама, те својеврстан изазов, упућен је кроз тражење изјашњавања о року њиховог војног присуства у региону²¹⁾. С друге стране, потенцирана је свест о властитој одговорности, те самопоуздање да се с проблемима изађе на крај коришћењем властитог потенцијала. Као највећи изазови побројани су: опојне дроге с територије Авганистана, активности религијских екстремиста, као и политичке турбуленције изазване деловањем ових снага у земљама централне Азије. Декларација Самита истиче да „народ сваке државе има право да бира развојни модел“.

На позив генералног секретара УН, Кофи Анана, делегација ШОС, на челу с генералним секретаром, амбасадором Џангом, учествовала је у раду 60. заседања Генералне скупштине Уједињених нација у статусу посматрача²²⁾, чиме је додатно ојачан њен међународни положај и пружена могућност за проширивање мреже контаката на маргинама сусрета, који су по својој природи једни од најширих.

Након шест година постојања, у највећој мери изграђена је и кроз праксу проверена функционална структура ШОС, која се састоји од механизма састанака и сталних тела. На врху механизма састанака је Савет шефова држава, највиши орган Организације, а испод њега је Савет шефова влада (премијера), испод кога су у овој структури Састанци министара спољних послова, министара привреде, министара одбране, министара саобраћаја, министара унутрашњих послова, јавних тужилаца, министара културе, екологије, енергетике, образовања, здравства, челника одељења за границе, министара за ванредне ситуације. У хијерархијском низу следи Савет националних координатора држава чланица ШОС, тело које се

21) Рок за напуштање база је споменут у Декларацији Самита. Руски министар спољних послова Сергеј Лавров је изјавио да „елиминација и ликвидација инфилтрације из Авганистана у регион, треба да буду реализовани кроз колективни безбедносни уговор и релевантне агенције ШОС“.

22) Од 14 – 16. септембра 2005. године.

најчешће састаје и припрема све одлуке, од нивоа истраживања и израде нацрта правних прописа, до припреме агенде предстојећих редовних и ванредних сусрета у оквиру постојеће структуре саста-нака. Стална тела су Секретријат ШОС и Регионална антитерори-стичка структура ШОС, која се састоји из Савета и Извршног коми-тета (седиште је у Ташкенту), у којима су све чланице заступљене сталним представницима. У Секретријату је нарочито значајна улога Извршног секретара ШОС. Секретаријат, извршни орган Ор-ганизације, чије је седиште у Пекингу, званично је почео с радом 2004. године. Секретаријат и Савет националних координатора директно сарађују с Пословним саветом ШОС, Интербанкарском организацијом ШОС, Форумом ШОС, Енергетским клубом ШОС, Удружењем младих ШОС, кроз које се спроводе најконтретније активности Организације. Радни језици Организације су кинески и руски. Самити највишег органа се одржавају једанпут годишње, према азбучном реду руске азбуке, а земља домаћин преузима пред-седавање за ту годину.

Наредни самит ШОС, одржан јуна (15 – 17) 2006. године у Шангају,²³⁾ сумирао је петогодишње искуство Организације, превредновао њена достигнућа и уцртао основне задатке за њен бу-дући рад с циљем да се ојачају њено јединство, међународна пози-ција-улога и оснажи безбедносни потенцијал. Најважнија баштина овог самита је усвајање петогодишње декларације, чији је циљ био да консолидује постојеће политичко поверење, јединство, и коор-динацију и сарадњу међу чланицама по питањима од националног, регионалног и међународног значаја. Потписано је још девет доку-мената, међу којима и заједничка декларација о тешњој сарадњи у оквиру ШОС, саопштење о међународној информатичкој безбед-ности, резолуцију о антитерористичкој сарадњи у периоду 2007-2009. и споразум о пресецању канала инфилтрирања терориста, се-паратиста и екстремиста. Самит је именовано Б. Нугалијева (Bolot K. Nurgaliev) на место генералног секретара, а М. Субанова (Muzakhan U. Subanov) на место директора Извршног комитета РАТС, ко-ји су ступили на дужност 1. јануара 2007. године. Декларација с овог самита је посебно значајна јер наглашава дугорочну оријен-тацију Организације и њену „мисију“ у везивању народа који је граде. Чланице се њоме обавезују да се неће прикључити ниједној

23) На самиту су учествовали лидери шест земаља: кинески председник Ху Ђинтао (Hu Jintao), казахски председник Нурсултан Назарбајев, киргиски председник Курманбек Бакијев, руски Владимир Путин, таџикистански Емомали Рахмонов и узбекистански Ислам Каримов. Земље посматраче су представљали: Монголију, председник Н. Енхба-јар, Пакистан, председник Первез Мушараф, Иран, председник Махмуд Ахмадинеџад и Индију, министар за нафту и гас, М. Деора. Као гост земље домаћина, самиту је прису-ствовао авганистански председник Хамид Карзаи.

организацији нити савезу који подривају суверенитет, безбедност и територијални интегритет било које земље чланице ШОС. Међународна заједница је позвана да покаже поштовање и разумевање за јединствене историјску и културну традицију земаља централне Азије²⁴). Уколико се, пак, појави претња регионалном миру, стабилности и безбедности, чланице ШОС су најавиле могућност успостављања регионалног механизма за превенцију конфликта. Од десет потписаних докумената, четири се односе на безбедносну сарадњу, укључујући анти-терористичку резолуцију за период 2007-2009, споразум о заједничким анти-терористичким активностима и споразум о пресецању канала инфилтрације терориста, сепаратиста и екстремиста. Заложили су се за јачање међународне информатичке безбедности и елиминисање потенцијалних претњи од злоупотребе информацијских и комуникацијских технологија у криминалне и терористичке сврхе, померајући тежиште своје безбедносне сарадње са конвенционалних на неконвенционалне претње, које угрожавају готово све државе света. Веома је значајно што овај самит наставља чврсти курс из Астане, и инсистира на паралелном одржавању међународне сарадње у области безбедности, али и ставу да државе региона имају једине право и одговорност да одлуче која су то специфична средства и механизми неопходна да се примене да би се реализовала њихова безбедност.

Декларација предлаже „нови стандард међународних односа“, односно модел „нове глобалне безбедносне архитектуре“, засноване на „шангајском духу“ који подразумева међусобно поверење, једнакост, консултације, поштовање за различите цивилизације и настојање да се оствари развој свих. Полазећи од оцене да је од суштинског значаја да међународна заједница пронађе нови и неконфронтирајући модел међународних односа, којим би се превазишао менталитет Хладног рата и идеолошке разлике, декларација ШОС оцењује да нови концепт обогаћује и теорију и праксу савремених међународних односа и тежњу да се ови односи демократизују. Предложени стандард је, како декларација тврди, заснован на широко прихваћеним принципима међународног права и он одбацује „двоструке стандарде“. „Разноврсност цивилизација и модела развоја морају се поштовати и одржати. Различитост у културној традицији, политичким и социјалним системима, вредностима и моделима развоја насталим током историје не треба да се користе као покриће за мешање у унутрашње послове других земаља“. Ова фраза уобичајени је еуфемизам за понашање САД у међународним

24) „Владе земаља централне Азије треба да буду подржане у напору да обезбеде безбедност и стабилност, наставе друштвени и економски развој и унапреде животни стандард...“ http://english.scosummit2006.org/en_zxbb/2006-06/15/content_736.htm

односима и региону, те је јасано коме је порука упућена. У исто време, у њеном слову није тешко препознати опирање таласу „ширења демократије“ у региону.

Заједнички коминике, усвојен на овом самиту, наглашава намеру да се појача међународна активност Организације. Као нови вид деловања представљене су редовне консултације са свим заинтересованим међународним организацијама и земљама посматрачима, попут УНДП, ЗНД итд. Као пример успешне активности сличног профила поменута је ШОС – Авганистан контакт група, те „топао и широк“ пријем иницијативе из 2004. о успостављању овакве сарадње међу међународним организацијама у азијско-пацифичком простору. Уговори о сарадњи су потписани између ШОС и АСЕАН-а, ЗНД и Евроазијске економске заједнице (EURASEC, Eurasian Economic Community). Ови нови облици отворили су простор за учешће ширег круга земаља и организација у активностима ШОС, а и потврдили престиж Организације и атрактивност њеног програма за многе државе и организације.

Последњи самит Организације одржан је од 16-18. августа у Бишкеку, (Казахстан), а његов ток се уклопио у најмасовније до сада, заједничке антитерористичке вежбе „Мировна мисија 2007“. Главне теме самита биле су међународна безбедност и стабилност региона, као и мултилатерална сарадња чланица у постојећим областима. Усвојена је Заједничка декларација и уобичајено саопштење за јавност. На овом самиту потписан је Уговор о дугорочним добросуседским односима, пријатељству и сарадњи, као врста подстрека за продубљивање сарадње и заветовање које би требало да оба веже и будуће генерације на образац односа међу потписницама, државама чланицама ШОС²⁵⁾.

3. Безбедносно-политичка сарадња је поред економске, интересни темељ на коме је постављена конструкција ШОС, а кроз њено успостављање и продубљивање Организација је потврдила исправност одлуке о свом настајању, остварила значајан успех и тиме ојачала везе међу чланицама, развила међу њима свест о способности држава региона да саме постигну значајне резултате у регулисању међусобних граничних питања и успешно се носе с безбедносним ризицима у оквиру националних граница и, нарочито, онима које им намеће прекогранични тероризам, шверц наркотика, оружја, људских бића, заразне болести, илегална миграција и други изазови који су традиционално представљали изазов безбедности или су то постали у ери глобализације. Инсистирање на неутралном

25) Hu: new treaty to be signed by SCO milestone, Xinhua, Beijing, 16 August, 2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-08/16/content_6545582.htm

постављању у односу на било коју трећу силу, али и солидарност у погледу непристајања на акте или мере које би нарушиле безбедност било које појединачне чланице или Организације у целини, додатно је оснажило кредибилитет ШОС у региону, а истовремено оснажило самопоуздање и самосвест њених чланица, од којих је већина по први пут у историји била у позицији да покуша да реализује своје геополитичке и геоекономске предности наместо да, као током највећег дела своје новије историје, буде објект геостратешких игара великих. Амбијент за остваривање ових потенцијала и легитимних тежњи лидера и народа ових земаља нађен је у ШОС који према Оснивачкој декларацији поштује основне принципе: сврхе и принципе УН; узајамно поштовање независности, суверенитета и територијалног интегритета чланица; немешање у унутрашње послова других чланица; некоришћење претње силом у међусобним односима, решавање свих питања кроз консултације; несврставање уз, нити против, било које државе или организације; отвореност према спољашњем свету и жеља да се спроводе све врсте дијалога, размене и сарадње с другим земљама и битним међународним или регионалним организацијама. Дакле, „шангајски дух“ је овај обједињујући састојак, а он подразумева узајамно поверење, узајамну корист, једнакост, поштовање за различите културе и тежњу ка заједничком развоју.

Подручје Централне Азије и Каспијског региона било је предмет посебне пажње САД и ЕУ²⁶⁾, одосно НАТО, који је у међувремену проширио поље својих активности ка заштити економско-енергетских интереса водећих чланица, односно, највећих светских корпорација које се баве експлоатацијом, прерадом и прометом нафте и гаса²⁷⁾ – будући да се после колапса СССР и деценијског слабљења Русије отворило празно поље за ширење геополитичког утицаја поменутих земаља и блокова и у овој области, али и на самој руској територији. Могули који су се у време дивље приватизације и вестернизације Русије почетком 90-их година 20. века домогли власништва над националним ресурсима по незамисливо скромним ценама, били су вољни да их неколико година или деценију касније уступе по неколико десетина или стотина пута већој цени Западним купцима. Случајеви Березовског или Ходорковског, који су на Западу представљани као случајеви кршења

26) EU ready to boost ties with Central Asia, Xinhua, Beijing, 19 June 2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-06/19/content_6259738.htm.

27) Energy security looms large as NATO meets with eastern neighbors in Macedonia, AP, Thursday, June 28, 2007; <http://calibre.mworld.com/m/m.w?lp=GetStory&id=259459031>;

NATO chief demands role for alliance in energy security, Xinhua News Agency, Beijing, 2007-06-29; http://news.xinhuanet.com/english/2007-06/29/content_6309962.htm.

грађанских права и државног насиља над приватном имовином, заправо су класични примери драстичног привредног криминала с елементима издаје националних интереса земље. Након директног, масовног и бруталног војног ангажмана у Авганистану и Ираку, САД и савезници у НАТО пакту су кренули у мекше акције „извоза демократије“ кроз талас „обојених револуција“. Украјинска „наранџаста револуција“, слични успешни и мање успешни подухвати „ширења демократије“ у земљама централне Азије, укључујући и чланице ШОС: Киргистан, Казахстан и Узбекистан, створиле су простор да се потврди ваљаност одлуке оснивача ШОС о потреби креирања амбијента за политичко сазревање идентитета носилаца власти и наслеђених система, поготово с обзиром да су неке од њих по први пут постале независне државе после распада СССР. У том смислу, деловање ШОС као организације која подразумева политичку сарадњу међу чланицама на основама равноправности и обострано корисне сарадње, јесте било у функцији стабилизирајућег фактора, насупротив поменутиим. Самити ШОС на којима је крупним корацима Организација ишла к продубљивању сарадње и јачању капацитета чланица да саме, односно заједнички, решавају питања која угрожавају њихову безбедност, деловале су као противтежа регионалној политичкој ситуацији, која се непрекидно заоштравала. Талас „колоритних револуција“ заустављен је у Узбекистану, када су се владине трупе одупрле наоружаним демонстрантима који су тражили ослобађање 23-оје затворених терориста из екстремне исламистичке групе Хизб ут Тарир (Hizb-ut-Tahrir)²⁸ и промену режима, када је дошло до погибије непотврђеног броја демонстраната, док је приличан број учесника или присталица протеран или је пребегао ван земље. Након овога јако захлађују односи између узбекистанског режима Каримова и САД, што се осликава у до тада незамисливој ситуацији да једна земља откаже гостопримство војсци једине светске суперсиле²⁹. Све су ово биле озбиљне провере стабилности младе и још не до краја изграђене Организације, које је она, међутим, окренула у своју корист. Тако, према већини тумачења аналитичара, дипломата и учесника на самиту Организације у Астани 2005. године, оне шаљу најотворенију поруку Западним

28) http://news.xinhuanet.com/english/2005-05/14/content_2956453.htm

29) У питању је америчка ваздухопловна база у Ханабаду (Karshi-Khanabad). МИП Узбекистана је 7. јула 2005. издало саопштење о незадовољству владе понашањем САД, јер ови, наводно, нису плаћали таксе за узлетање и слетање из базе, нису плаћали никакве надокнаде за додатне трошкове које је влада Узбекистана имала да би обезбеђивала базе, те да би изградила нову инфраструктуру, као ни накнаду за еколошку штету, а наведена је и „нелагодност“ коју изазивају код локалног становништва својим присуством. Наведено према The Guardian, у тексту од 8. јула 2005. године, наводећи Associated Press из Ташкента: „Uzbek threat to close US base“.

силама да је време да се повуку с територија чланица, обзиром на то да су разлози стационирања трупа и отварања база прошли, без обзира што су и све државе региона део антитерористичке коалиције, те да је с јачањем способности ШОС да здруженим снагама контролише безбедносну ситуацију у региону, по први пут у историји сувишно „доминантно присуство спољних сила“. С друге стране, управо је спремност шест чланица организације да преузму одговорност за стабилност региона, укључујући и проблем лиферације наркотика из Авганистана, религијског екстремизма, као и политичке турбуленције у земљама централне Азије, у мањој или већој мери изазване споља. Међутим, ови преврати или њихови покушаји нису само непосредан повод него и узрок и показатељ неуспеха политике спољних сила, које су зарад ширења властитих утицаја традиционално радиле на нејединству и поделама међу локалним племенима, народима и државама. За разлику од њих, локални лидери и суседне земље имају далеко јаснију слику о потребама локалних народа и интерес за очувањем стабилности региона, и стога јасно уочавају потребу да се ослоне на себе и своје суседе, те отуда способност и спремност ШОС да спроводи властиту безбедносну политику јесу пресудно допринели јачању угледа Организације у региону и солидарности међу њеним чланицама. Стварајући нови економски и политички поредак у региону, ШОС је понудио повољан амбијент за развој свих, а поготово скоро формираних држава чланица. Након самита у Астани 2005. године, ШОС на регионалну, али и глобалну сцену, излази појачан с три нова посматрача: Индијом, Ираном и Пакистаном (Монголија је добила тај статус 2004. године), односно чињеницом да представља половину човечанства.

Октобра 2002. године су одржане и прве заједничке антитерористичке вежбе у кинеско-киргистанској пограничној области између ове две земље, а у оквиру ШОС, у којима су трупе сваке од њих деловале дуж границе, али унутар своје територије. Августа 2003. године, пет земаља чланица, без Узбекистана, учествују у двофазним антитерористичким вежбама под шифром „Сарадња 2003“, уз учешће око 1.000 представника пет армија, чија се прва фаза одвијала на територији Казахстана, а друга на територији Кине. Августа 2005. године Кина и Русија, на руском Далеком истоку, крај Владивостока спровode прве заједничке војне вежбе под шифром „Мировна мисија 2005“, уз учешће 10.000 војника из сва три рода обе земље, с „фокусом на маневрисање стратешким консултацијама и планирањем битке, транспортом и размештањем трупа, као и самом борбеном праксом“. Војни званичници обе стране

су објавили да ове вежбе не представљају претњу ниједној трећој страни, те да нису део настојања да се изгради војни савез. Крајем 2006. године Таџикистан и Кина одржавају заједничке маневре у оквиру јачања сарадње међу чланицама Организације.

Априла 2006. године на састанку Савета министара одбране, чланице ШОС су обнародовале одлуку да 2007. године одрже заједничке маневре, односно вежбу под именом „Мировна мисија 2007“ (у руском Челабинску, регион Волга-Урал) свих шест чланица, у којима би учествовала авијација, специјалне јединице, и било употребљено *high-tech* наоружање. Вежба ће симулирати ситуацију напада на једну чланицу од стране „наоружане групације“, односно прискакање у помоћ одабраних трупа осталих пет. Према образложењу руског министра Ивановова, упад преко границе неке од чланица од стране наоружаних група је веома реална ситуација и ШОС мора бити способан да „блокира овај напад и евентуално уништи и велику оружану групу“. Поново су министри напоменули да вежба није усмерена ни према којој трећој земљи или савезу³⁰⁾, те да ШОС није војни нити политички савез.

Регионална антитерористичка структура као стално тело организације, са седиштем у Ташкенту, посебну улогу има кроз припрему предлога о сарадњи и координирању надлежних тела у земљама чланицама, интензивирање сарадње с органима власти чланица, као и међународним организацијама, укључујући и ону са УН, у борби против „три зла“, као и у формирању и сталном ажурирању банке података о међународним терористима, сепаратистима и другим екстремистима, који су оглашени на њеном *website-y*³¹⁾. Агенција је успоставила сарадњу с другим регионалним антитерористичким организацијама и надлежним агенцијама УН. У његовом раду се наметнула и тема илегалних прелазака граница и канала који постоје, који су толико проходни да је закључак надлежних тела био да није довољан ангажман надлежних специјалних агенција, већ је неопходно укључивање капацитета министарстава одбране чланица. Систем раног упозоравања је такође успостављен као део агенде Агенције. Агенција се такође бави питањем прања новца и финансијског тероризма.

30) У чланку “Peace Mission 2007” tackles terror threats“, (China Daily, 03 July 2007) наводе се речи кинеских високих официра да су ове и сличне вежбе прилика да се унапреде способности кинеске армије да се носи с терористичким претњама, а уједно и убрза њена реформа. Ради илустрације колико су претње озбиљне, у тексту се цитирају подаци Министарства јавне безбедности НР Кине о преко 260 терористичких инцидената, у којима је страдало 160 људи, а више од 440 је повређено.

31) Ради се о организацијама Исламски покрет Источни Туркестан (Eastern Turkistan Islamic Movement), IMU (Islamic Movement of Uybekistan), Исламска ослободилачка партија (Islamic Liberation Party) и LIVO.

Резиме

Шангајска организација за сарадњу (ШОС), основана 2001. године у Шангају, чије су чланице НР Кина, Русија, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Узбекистан, а посматрачи: Иран, Индија, Монголија и Пакистан, нов је, али и изузетно значајан безбедносно-економски облик организовања у централној и источној Азији. Током шест година постојања дошло је до јачања Организације, као и развоја односа између свих чланица у бројним областима – од утврђивања међудржавних разграничења и заједничког надгледања границе, заједничког одговора на традиционалне и нетрадиционалне безбедносне претње, политичке сарадње, сарадње у области културе, образовања, до трговине, пољопривреде, транспорта, транспортне инфраструктуре, инвестиција, а нарочито у области истраживања, експлоатације и преноса нафте и гаса. С растом утицаја Шангајске организација за сарадњу као успешног оквира за изградњу поверења у региону, развијање бројних видова сарадње, а најпре економске и безбедносне, на принципима равноправности и уважавања различитости култура и модела и путева развоја чланица, растао је и њен углед у региону и глобално.

Од снажног присуства САД и НАТО у региону, нарочито од инвазије на Авганистан, улога ШОС је доживела значајан преображај, али и један од највећих изазова, на који је, засад, нашла начина да одговори кроз продубљивање сарадње и изградњу институционалног оквира. Ипак, с обзиром на изузетну геополитичку осетљивост региона, бројне наслеђене и постојеће противречности, Организација, поред изузетне економске перспективе, нарочито у области енергената, саобраћајне инфраструктуре и трговине, у свом будућем развоју мора да рачуна и с озбиљним ограничењима и изазовима. С друге стране, она је већ постала безбедносни, политички и економски фактор у региону, на који сваки од присутних актера регионалних, али и глобалних геополитичких дешавања рачуна.

Кључне речи: *организација, сарадња, безбедност, централна Азија, развој, енергетика.*

Dragana Mitrovic,
Faculty of Political Science, Belgrade

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION
– Genesis, Aims and Objectives of the New Security
and Economic Structure in (Central) Asia – (I)

Summary

Shanghai Cooperation Organization (SCO), founded in 2001 in Shanghai, with PR China, The Russian Federation, The Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, The Republic of Tajikistan and the Republic of Uzbekistan as members, and India, Iran, Mongolia and Pakistan as observers, is new, but very important security and economic organizational frame in Central and East Asia. During the last six years of its existence the Organization grew stronger, as well as the development of relations among the member states in numerous fields – from border demarcation issues and common border surveillance, common response to traditional and non-traditional security threats, to political cooperation, co-op in culture, education, trade, agriculture, transportation, transport infrastructure, investment, especially in the field of exploration, exploitation and transit of oil and gas. With the growing influence of the Shanghai Cooperation Organization as a successful framework for the confidence building in the region, development of various ways of cooperation, firstly economic and security ones, but on the principles of the equal footing and respect for differences among cultures and models and paths of development of its members, influence and respect for the Organization has been growing in the region and globally.

Since the strong presence of the USA and NATO in the region, especially since the invasion of Afghanistan, the role of the SCO has significantly changed, and been challenged. So far, it has found the way to respond through deepening its cooperation and building its institutional base. Nonetheless, due to the exceptional geopolitical sensitivity of the region, numerous inherited and existing contradictions, the Organization, beyond its huge economic perspective, especially in the fields of energy, traffic infrastructure and trade, has to count on serious limitations and challenges in its future. On the other hand, it has already become security, political and economic factor in the region, counted on by all the other regional and global geopolitical players.

Key words: *Organization, cooperation, security, Central Asia, development, energy.*

Литература:

- “Kyrgyzstan demands rent hike for U.S. use of military base”, Xinhua, www.china-view.cn 2006-04-19.
- http://english.scosummit2006.org/en_bjzl/2006-04/19/content_85.htm
- http://english.scosummit2006.org/en_bjzl/2006-04/19/content_62.htm
- http://english.scosummit2006.org/en_zxbb/2006-06/15/content_736.htm
- Hu: new treaty to be signed by SCO milestone, Xinhua, Beijing, 16 August, 2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-08/16/content_6545582.htm
- EU ready to boost ties with Central Asia, Xinhua, Beijing, 19 June 2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-06/19/content_6259738.htm.
- Energy security looms large as NATO meets with eastern neighbors in Macedonia, AP, Thursday, June 28, 2007; <http://calibre.mworld.com/m/m.w?lp=GetStory&id=259459031>;
- Matthew Brummer, „The Shanghai Cooperation Organization and Iran: A Power-Full Union“, *Journal of International Affairs*; Spring 2007, vol.60. no.2, pg.188.
- NATO chief demands role for alliance in energy security, Xinhua News Agency, Beijing, 2007-06-29; http://news.xinhuanet.com/english/2007-06/29/content_6309962.htm.
- http://news.xinhuanet.com/english/2005-05/14/content_2956453.htm
- The Guardian*, London, July 8, 2005: „Uzbek threat to close US base“.
- “Peace Mission 2007” tackles terror threats “, (China Daily, 03 July 2007) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6649469.stm>
- http://news.xinhuanet.com/english/2007-05/10/content_6082991.htm
- http://news.xinhuanet.com/english/2007-09/21/content_6766565.htm
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6925861.stm>
- http://www.scosummit2007.org/en/history_sco_eng/
- D. Mitrović: The Strategic-Security Position of China After September 11, 2001“, Centre for Civil-Military Relations, Belgrade, (03. June 2005 - Occasional paper No. 12), <http://www.ccmr-bg.org/cms/view.php?id=1849>.